

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:

НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Kuzmin Eduard

TOWARDS THE DESIGN OF A SYSTEM OF PUNISHMENTS IN INTERNATIONAL
CRIMINAL LAW 233

Мануйлова Катерина Вікторівна

ЮРИСДИКЦІЙНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
НЕПОВНОЛІТНІХ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ 235

Цибульська Ольга Юрійвна

ЩОДО ПИТАННЯ НЕДОТРИМАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ПРИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЧЕРЕЗ РЕЛІГІЙНІ ПЕРЕКОНАННЯ В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ 238

Войтович Павло Петрович

ПРАВО НА УЧАСТЬ ЯК ШЛЯХ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ. 241

Hryb Anna

INTERNATIONAL PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE INFORMATION SOCIETY 244

Плотніков Олексій Вікторович

УХВАЛЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ДЕЯКІ ВИДИ ЗВИЧАЙНОЇ ЗБРОЇ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ КРОК
В ФОРМУВАННІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
ДЕЯКИХ ВИДІВ ОЗБРОЄНЬ В БОЙОВИХ ДІЯХ. 247

Федорова Тетяна Сергіївна

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО У СУЧАСНИХ ВИКЛИКАХ УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ 250

Hrebeniuk Dmytro

THE DISCUSSION AROUND THE DEFINITION OF «EUROCRIME» 252

Бірюков Руслан Миколайович

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТОКОЛІВ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЄВРОПОЛ 255

Бондарюк Ольга Олегівна

ПРОБЛЕМАТИКА В ПРОЦЕДУРІ ПОВЕРНЕННЯ ВИКРАДЕНИХ ДІТЕЙ НА ПОСТІЙНЕ МІСЦЕ
ПРОЖИВАННЯ 258

Галат Владислав Ігорович

ВПЛИВ ВІЙНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ
ДОГОВОРІВ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ
ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ 262

Жакун Маргарита Юріївна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІЙНИ:
СИНЕРГІЯ ВОЄННОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ 265

Івахненко Єлизавета Олександрівна

ДО ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЇ КІБЕРПРОСТОРУ ТА
МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 269

Марченко Дмитро Вікторович

ЕЛЕКТРОННІ ДОГОВОРИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ
ФОРМИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ 271

Омельченко Іван Ігорович

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 274

Островерхий Олександр Олександрович

МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА
ЗЛОЧИН АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ. 279

Раздорожний Герман Юрійович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ 281

Редченко Ярослав Олександрович

ЕМІСІЯ ТА ОБІГ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ: ПОРІВНЯННЯ МІСА ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ... 284

4. The Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (E-Sign Act). URL: <https://www.fdic.gov/resources/supervision-and-examinations/consumer-compliance-examination-manual/documents/10/x-3-1.pdf>.

Ключові слова: електронні договори, міжнародне приватне право, колізійні питання, правозастосування, інформаційно-комунікаційні технології, технологічні процеси.

Keywords: electronic contracts, private international law, conflict of laws issues, law enforcement, information and communication technologies, technological processes.

Омельченко Іван Ігорович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного та європейського права, викладач Фахового
коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сучасна практика ведення воєнних дій свідчить про суттєві розбіжності між нормативним змістом принципу пропорційності, як його закріплено в нормах міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), та реальним механізмом його застосування в умовах сучасних збройних конфліктів. Незважаючи на усталеність теоретичної основи принципу, його імплементація зіштовхується з численними викликами, що ускладнюють забезпечення ефективного захисту цивільного населення. Зокрема, відсутність уніфікованих підходів до оцінки пропорційності шкоди, завданої цивільним об'єктам унаслідок атак, а також невизначеність у трактуванні допустимого «надлишку» шкоди, ставлять під сумнів дієвість цього принципу на практиці.

Це особливо актуалізується у випадках конфліктів з асиметричними сторонами, де різниця у військовому потенціалі й тактиці ведення бойових дій унеможливає формальне дотримання балансу між воєнною необхідністю та гуманітарними обмеженнями. Збройна агресія проти України, бойові дії в Секторі Газа, Ємені та Сирії ілюструють тенденцію до ігнорування або свідомого порушення принципу пропорційності, що веде до масових жертв серед цивільного населення, руйнування об'єктів критичної інфраструктури та зростання рівня безкарності.

У зв'язку з цим, вивчення проблем реалізації принципу пропорційності у контексті новітніх збройних конфліктів набуває не лише наукового, а й практичного значення, зокрема для удосконалення міжнародно-правових механізмів притягнення до відповідальності за його порушення, а також для зміцнення ефективності МГП у цілому.

Принцип пропорційності є однією з основоположних норм МГП, що передбачає необхідність збереження балансу між досягненням конкретної та прямої

військової переваги та мінімізацією шкоди цивільним особам і об'єктам. Він тісно пов'язаний із принципом розрізнення, адже передбачає обов'язок відокремлювати військові цілі від цивільних, а комбатантів – від некомбатантів, з метою уникнення невибіркових атак [1, с. 168].

У рамках Женевських конвенцій 1949 року [2] та Додаткових протоколів 1977 року [3] цей принцип отримав нормативне закріплення як один із головних заборонників гуманізації збройних конфліктів. Він вимагає, щоб будь-який напад був попередньо оцінений на предмет можливих надмірних втрат серед цивільного населення, а також щоб атака була скасована або зупинена, якщо стає очевидним її непропорційний характер.

Попри формальну закріпленість, реалізація цього принципу зіштовхується з численними викликами. Як слушно зазначає Жаровська І. М. [4, с. 15], до основних чинників низької ефективності реалізації гуманітарного права належать неефективність національних правових систем, відсутність чітких механізмів імплементації, недостатня правова активність держав у питаннях адаптації міжнародних норм до внутрішнього законодавства, а також фактична бездіяльність механізмів відповідальності під час конфлікту.

Ускладнення правозастосування також пов'язане з новими викликами сучасних конфліктів: розмитістю поняття «збройний конфлікт», його класифікацією, мультинаціональним складом збройних сил, зростаючою кількістю гібридних воєн, а також зростаючим використанням автономної або дистанційно керованої зброї. У таких умовах навіть міжнародні організації, покликані забезпечувати нагляд за дотриманням норм МГП – зокрема, Міжнародний комітет Червоного Хреста, міжнародні кримінальні трибунали та місії зі встановлення фактів – нерідко зіштовхуються з браком координації, нестачею політичної волі сторін конфлікту та відсутністю міжнародного консенсусу.

Таким чином, формально дієвий і правово обґрунтований принцип пропорційності залишається уразливим через дефекти інституційного та правозастосовного характеру. Його порушення призводить до грубих наслідків у сфері прав людини, гуманітарної катастрофи, дегуманізації війни та ескалації збройного насильства. Тому сучасне міжнародне співтовариство стоїть перед викликом не лише збереження нормативного ядра принципу, але й переосмислення та оновлення механізмів контролю, відповідальності й примусу щодо його виконання відповідно до змінених обставин воєнного протистояння.

У сучасному правовому вимірі поняття війни значно виходить за межі класичних форм збройного протистояння, які передбачені чинними нормами міжнародного гуманітарного права. Реальність сьогодення засвідчує, що військові дії набули гібридного, багатокомпонентного характеру, що суттєво ускладнює їхню правову класифікацію та врегулювання. Міжнародне гуманітарне право, яке історично формувалося для регулювання збройних конфліктів між державами, виявляється малоефективним або навіть безсилим у ситуаціях, коли йдеться про нові форми війни, які не вписуються в традиційні правові категорії.

Гібридні конфлікти, що поєднують елементи класичних, нерегулярних та асиметричних загроз, сьогодні стали домінуючою формою військового протистояння. Як зазначено у документах НАТО 2017 року, гібридні загрози виникають там, де поєднуються військові, політичні, економічні, інформаційні та кіберелементи в рамках одного конфлікту. Така форма війни залучає як державних, так і недержавних акторів, включаючи терористичні угруповання, повстанські сили, організовану злочинність та інші гравці, які діють як на національному, так і на глобальному рівнях [5].

Ці конфлікти часто характеризуються одночасним застосуванням фізичної сили, кібератак, дезінформаційних кампаній, економічного тиску та навіть культурної експансії. Серед типових елементів гібридної військової стратегії можна виокремити широке використання нелетальної зброї, залучення нерегулярних воєнізованих формувань, посилення інформаційно-психологічного впливу, ведення війни у кіберпросторі, а також активне використання спеціальних операцій та дистанційних форм збройної боротьби. Окрему небезпеку становить маніпулятивне використання цивільного населення як «живого щита», що особливо яскраво проявляється у міських бойових діях.

У випадках таких конфліктів відбувається цілеспрямоване розмивання меж між цивільними та комбатантами, що суттєво ускладнює реалізацію принципів міжнародного гуманітарного права, зокрема, принципу розмежування та пропорційності. Крім того, держави або недержавні актори часто свідомо уникають формального оголошення війни або не визнають статусу збройного конфлікту, що дозволяє їм уникати зобов'язань за міжнародними конвенціями. В таких умовах міжнародно-правові механізми контролю й відповідальності або не діють, або не мають достатніх важелів впливу.

Сучасні соціальні трансформації, що зумовлені глобальними процесами модернізації, стрімким розвитком технологій та зростаючою взаємозалежністю у міжнародному середовищі, призвели до появи нових форм суспільних відносин, які значною мірою випереджають темпи адаптації правових норм. У результаті виникають суттєві прогалини у правовому регулюванні, що ускладнює належне функціонування інститутів державної влади, забезпечення прав людини та підтримку глобального правопорядку [6].

Багато соціальних явищ, що виникли в умовах постіндустріального суспільства, не мають чіткої правової кваліфікації або ж регламентуються фрагментарно й декларативно. Це стосується, зокрема, цифрової комунікації, штучного інтелекту, віртуальних валют, кібербезпеки, а також форм соціальної поведінки, обумовлених інфопростором, мережевою мобілізацією чи діяльністю транснаціональних спільнот. Подібні явища ускладнюють застосування класичних юридичних доктрин, оскільки не відповідають традиційним критеріям територіальності, суб'єктності або матеріальності правовідносин.

Правова система, як правило, має інерційний характер, що не дозволяє їй оперативно реагувати на появу новітніх викликів. Так, нормативна база часто

ґрунтується на попередніх парадигмах розуміння суспільних процесів і не здатна забезпечити ефективне регулювання явищ, що мають міждисциплінарний, глобальний чи динамічно змінюваний характер. Водночас модернізація суспільства передбачає радикальну перебудову соціальних відносин, що, в свою чергу, потребує гнучких та адаптивних механізмів правового реагування.

Особливої уваги заслуговує феномен так званого «правового вакууму» – ситуації, за якої нові суспільні практики розвиваються поза контролем національних чи міжнародних регуляторів. Це створює сприятливі умови для зловживань, порушень прав людини та поширення безкарності, особливо у сферах, пов'язаних із військовими технологіями, біоетикою, штучним інтелектом, цифровим простором чи трансгуманістичними ідеями. У результаті посилюється нерівність між державами, які мають ресурси для розробки відповідного законодавства, і тими, що вимушено залишаються на периферії світових правових процесів [7].

Таким чином, прогалини у правовому регулюванні, зумовлені модернізаційними процесами та новизною деяких соціальних явищ, становлять серйозну загрозу як для внутрішнього правопорядку окремих держав, так і для міжнародної правової системи загалом. Це вимагає глибокого переосмислення підходів до нормотворення, розширення предмету правового регулювання, міждисциплінарної інтеграції та розробки превентивних механізмів реагування на майбутні соціальні трансформації.

Одним із ключових викликів для ефективної реалізації принципу пропорційності в умовах сучасних збройних конфліктів є наявність прогалин у правовому регулюванні, які зумовлені динамікою модернізаційних процесів та появою новітніх форм ведення бойових дій. Зміна характеру війни – від традиційного зіткнення регулярних армій до асиметричних, гібридних і цифрових форматів – призводить до ситуації, коли класичні норми МГП не встигають адаптуватися до реалій сучасного поля бою.

Сфера, яка особливо страждає від таких правових вакуумів, – це співвідношення між військовою необхідністю та гуманітарними обмеженнями, що лежить в основі принципу пропорційності. Новітні технології, зокрема кіберзасоби, штучний інтелект у бойових системах, дистанційно керовані платформи та інформаційні впливи, фактично виходять за межі традиційного розуміння «збройного нападу», «цивільного об'єкта» чи «непропорційної шкоди». Відсутність чітких критеріїв оцінки пропорційності в умовах використання таких засобів створює передумови для порушень, які складно юридично кваліфікувати або санкціонувати.

Особливо складною є ситуація у випадках ведення бойових дій у щільно заселених урбанізованих просторах, де цивільне населення фактично опиняється в епіцентрі бойових дій. Відсутність належної правової адаптації до тактики «бойових дій у місті», характерної для багатьох конфліктів, ускладнює визначення меж припустимої шкоди для цивільних під час легітимної вій-

ської операції. Традиційне правове тлумачення принципу пропорційності не дає чітких орієнтирів щодо оцінки балансу між досягненням воєнної мети та заподіяною шкодою цивільному населенню в умовах інформаційних операцій, псевдогуманітарних прикриттів або змішаної участі акторів, не охоплених статусом комбатантів.

Додатковою проблемою є низька гнучкість міжнародно-правових інструментів у реагуванні на міждисциплінарні загрози – наприклад, коли збройний вплив поєднується з економічними, кібернетичними чи психологічними атаками. Такий комплексний характер сучасних загроз не має належного відображення в існуючих нормах міжнародного права, що унеможливує всебічну реалізацію принципу пропорційності в умовах багатокomпонентних збройних конфліктів.

Отже, сучасні збройні конфлікти суттєво трансформувалися як за своїм характером, так і за засобами та методами їх ведення, що зумовлює нові виклики для ефективної реалізації принципу пропорційності як одного з основоположних принципів міжнародного гуманітарного права. Традиційні норми права, розроблені переважно в епоху міждержавних воєн із чітко визначеними сторонами конфлікту, сьогодні дедалі частіше виявляються неефективними або недостатніми в умовах гібридних, асиметричних і кіберзбройних протистоянь.

Відсутність чіткого нормативного регулювання новітніх воєнних явищ – таких як використання безпілотних технологій, інформаційних і психологічних операцій, залучення недержавних акторів, ведення бойових дій у щільно населених урбанізованих просторах – суттєво ускладнює застосування принципу пропорційності на практиці. Особливо проблемним є визначення меж допустимої шкоди для цивільного населення та об'єктів, що супроводжує досягнення конкретної військової мети, в умовах зміненої структури збройного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Майорова А. А., Чорнолуцький Р. В. Проблема декларативності принципу пропорційності в сучасних збройних конфліктах. *Часопис Київського університету права*. 2024. Вип. 4. С. 165–168. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2024.29>
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни № 995_154 від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 08.04.2025).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року № 995_199. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 08.04.2025).
4. Жаровська І. М. Проблеми та недоліки норм міжнародного гуманітарного права. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2022. Вип. 12. С. 13–17. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/1226/1156> (дата звернення: 08.04.2025).

5. Сак В. В. Міжнародне право та гуманітарні кризи: роль міжнародного співробітництва у захисті прав людини. *Академічні візії*. 2024. Вип. 35. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13851618>

6. Розумовський О. С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 70. С. 141–145. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.20>

7. Падалка М. А. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. Вип. 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-10>

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, цивільне населення, новітні воєнні явища, воєнна необхідність, гуманітарні обмеження, рівень безкарності, комбатанти, міжнародні організації.

Keywords: international humanitarian law, civilian population, new military phenomena, military necessity, humanitarian restrictions, level of impunity, combatants, international organizations.

Острове́рхий Олександр Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИН АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Міжнародне гуманітарне право (МГП) є окремою галуззю міжнародного публічного права, що регулює порядок ведення воєнних дій та встановлює гарантії захисту осіб, які не беруть участі у бойових діях. Воно накладає обмеження на використання сили, дозволяючи її застосування лише в обсязі, необхідному для досягнення законної військової мети – послаблення військового потенціалу противника незалежно від передумов конфлікту [1, с. 50].

Одним із ключових аспектів МГП є механізми відповідальності за порушення його норм, зокрема за злочин агресії. Під агресією розуміється застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави. Кримінальна відповідальність за цей злочин визначається на міжнародному рівні, що дозволяє залучати до відповідальності не лише держави, а й індивідуальних осіб, які ухвалювали рішення про агресію або сприяли її здійсненню.

Фундаментальними принципами МГП є розрізнення, пропорційність і військова необхідність. Принцип розрізнення передбачає поділ між цивільними та військовими об'єктами, що спрямовано на мінімізацію шкоди для мирного на-